ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Mamadaliyev Kobil Kadirovich

Yangi Namangan tumani maktabgacha va maktab ta’lim bo‘limi

Maktablar faoliyatini muvofiqlashtrish sho‘basi boshlig‘i – boshliq o‘rinbosari

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI KASBIY MUHITGA MOSLASHTIRISHNING TASHKILIY-PEDAGOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirishning tashkiliy-pedagogik asoslarini takomillashtirish metodikasi yoritilgan. Tadqiqot jarayonida kasbiy moslashuvning nazariy asoslari, tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari, metodik yondashuvlar hamda pedagogik texnologiyalarning o‘rni tahlil qilindi. Shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va pedagogik faoliyatga integratsiyasini ta’minlovchi model ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari mazkur metodikaning amaliy samaradorligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak o‘qituvchi, kasbiy moslashuv, kasbiy muhit, pedagogik faoliyat, tashkiliy-pedagogik shartlar, metodika, kompetensiya, refleksiya.

Kirish. Zamonaviy ta’lim tizimida bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni nafaqat nazariy bilimlarni shakllantirish, balki ularni real pedagogik muhitga moslashtirish bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Ta’lim sohasidagi islohotlar, o‘qituvchilik kasbiga qo‘yilayotgan yangi talablar, pedagogik jarayonning murakkablashuvi bo‘lajak pedagoglarning kasbiy muhitga moslashuvini dolzarb masalaga aylantirmoqda.

Kasbiy moslashuv — bu shaxsning kasbiy faoliyat, ijtimoiy munosabatlar va ta’lim muassasasining tashkiliy madaniyatiga integratsiyalashuv jarayonidir. Ushbu jarayon o‘qituvchining kasbiy o‘zini anglashini, pedagogik kompetensiyalarini, kommunikativ qobiliyatlarini hamda refleksiv madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda pedagog kadrlar tayyorlash tizimida amaliy tayyorgarlikning kuchaytirilishi, kasbiy muhit bilan uzviy bog‘langan o‘quv jarayonini tashkil etish, mentorlik va refleksiv ta’lim mexanizmlarini joriy etish zarurati ortib bormoqda. Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirishning tashkiliy-pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan asoslash va metodikasini takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbekistonlik pedagog olimlar bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash, pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish va kasbiy moslashuv muammolarini keng o‘rganib kelmoqdalar. N.Muslimov, B.Xodjaev, R.Ishmuhamedov, A.Abduqodirovlarning ilmiy ishlarida pedagogik ta’lim jarayonini modernizatsiya qilish, kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘qituvchilarni tayyorlash masalalari yoritilgan. Ular kasbiy moslashuvni pedagogik tayyorgarlikning muhim bosqichi sifatida talqin etadi. Shuningdek, M.Quronov, S.Turg‘unov, O.Tolipovlarning tadqiqotlarida pedagogik mahorat, kasbiy refleksiya va innovatsion ta’lim texnologiyalarining o‘qituvchi tayyorlashdagi o‘rni asoslangan. Mazkur tadqiqotlarda kasbiy moslashuvning ijtimoiy-pedagogik omillari, o‘qituvchining kasbiy identifikatsiyasi va shaxsiy rivojlanish jarayonlari muhim yo‘nalish sifatida ko‘rib chiqiladi.

Xorijiy tadqiqotchilar o‘qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirishni professional rivojlanish, ijtimoiylashuv va refleksiv amaliyot bilan bog‘liq holda o‘rganadilar. J.Dewey, D.Schön, L.Shulman, A.Hargreaves, M.Fullanlarning ishlarida o‘qituvchining kasbiy rivojlanishi

uzluksiz jarayon sifatida talqin etiladi. Ular refleksiya, tajriba asosida o‘qitish va faoliyatga yo‘naltirilgan metodlarning ahamiyatini asoslab bergan. Vygotsky, Bandura, Kolb kabi olimlarning konsepsiyalarida kasbiy moslashuv ijtimoiy o‘rganish, tajribaviy ta’lim va hamkorlik faoliyati orqali amalga oshishi ta’kidlanadi. Xorijiy tadqiqotlar o‘qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirishda mentorlik, professional hamjamiyatlar va refleksiv amaliyotlarning muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi.

Rossiya va boshqa MDH davlatlari olimlari kasbiy moslashuvni pedagogik faoliyatga kirishish jarayonining muhim bosqichi sifatida o‘rganadilar. A.Markova, E.Zeer, V.Slastenin, I.Zimnyaya, N.Kuzmina tadqiqotlarida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi, pedagogik faoliyatga tayyorgarligi va moslashuv jarayoni psixologik-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Ularning ilmiy qarashlarida kasbiy moslashuv quyidagi komponentlardan iborat:

motivatsion;

kognitiv;

faoliyatli;

refleksiv.

MDH olimlari o‘qituvchining kasbiy shakllanishi ta’lim jarayonida bosqichma-bosqich amalga oshishini ta’kidlaydi.

Muhokama va tahlil. Tadqiqot jarayonida bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy muhitga moslashuvi bir qator tashkiliy-pedagogik omillarga bog‘liq ekanligi aniqlandi. Ushbu omillar pedagogik amaliyot, mentorlik, refleksiv faoliyat va interfaol metodlardan foydalanish bilan bevosita bog‘liq.

Empirik tadqiqot uch asosiy bosqichda amalga oshirildi:

1. Diagnostik bosqich

Bu bosqichda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy moslashuv darajasi aniqlashtirildi. Quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha diagnostika o‘tkazildi:

kasbiy motivatsiya;

pedagogik kompetensiya;

kommunikativ ko‘nikmalar;

refleksiv faoliyat;

kasbiy muhitga tayyorlik darajasi.

Diagnostika jarayonida so‘rovnomalar, testlar, kuzatuv va suhbat metodlaridan foydalanildi.

2. Shakllantiruvchi bosqich. Mazkur bosqichda ishlab chiqilgan metodika asosida quyidagi ishlar amalga oshirildi:

pedagogik treninglar;

mentorlik mashg‘ulotlari;

interfaol metodlar asosidagi darslar;

pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish;

refleksiv mashg‘ulotlar;

amaliyot bilan integratsiyalashgan seminarlar.

Bu bosqichda talabalarning kasbiy faoliyatga yaqinlashtirilgan sharoitda ishlashi ta’minlandi.

1-jadval. Kasbiy moslashuvga ta’sir etuvchi omillar

Omillar	Ta’sir darajasi	Natija
Pedagogik amaliyot	yuqori	kasbiy ko‘nikmalar shakllanadi
Mentorlik tizimi	yuqori	moslashuv tezlashadi
Refleksiv faoliyat	o‘rta	o‘z-o‘zini anglash rivojlanadi
Interfaol metodlar	yuqori	kommunikativ kompetensiya oshadi
Psixologik qo‘llab-quvvatlash	o‘rta	stress kamayadi

Bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirishning tashkiliy-pedagogik asoslarini takomillashtirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqot empirik yondashuv asosida amalga oshirildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini amaliy jihatdan aniqlash va uning pedagogik ta’lim jarayoniga ta’sirini baholashdan iborat bo‘ldi.

2-jadval. Tajriba-sinov natijalari (diagnostik va yakuniy bosqich)

Ko‘rsatkichlar	Boshlang‘ich holat (%)	Yakuniy holat (%)
Kasbiy motivatsiya	48	72
Pedagogik kompetensiya	52	78
Kommunikativ ko‘nikmalar	46	74
Kasbiy refleksiya	41	69

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, metodika asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonida talabalar:

pedagogik faoliyatga nisbatan ijobiy munosabat shakllantirdi;

kasbiy motivatsiya darajasi oshdi;

pedagogik muammolarni hal qilish ko‘nikmalari rivojlandi;

ijtimoiylashuv jarayoni tezlashdi.

Mentorlik tizimi va pedagogik amaliyot eng samarali omillar sifatida namoyon bo‘ldi. Refleksiv mashg‘ulotlar esa talabalar o‘z faoliyatini tahlil qilish qobiliyatini sezilarli oshirdi.

Xulosa va tavsiyalar. Mazkur tadqiqot bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirishning tashkiliy-pedagogik asoslarini takomillashtirish zamonaviy pedagogik ta’limning eng muhim va dolzarb yo‘nalishlaridan biri ekanligini ilmiy-nazariy hamda empirik jihatdan asoslab berdi. Ta’lim tizimidagi modernizatsiya jarayonlari, o‘qituvchilik kasbiga qo‘yilayotgan yangi talablar va pedagogik faoliyatning murakkablashuvi bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi bilan bir qatorda ularning real professional muhitga moslashuvini ham tizimli tashkil etishni taqozo etadi.

Tadqiqot davomida kasbiy moslashuv jarayoni o‘qituvchining kasbiy shakllanishi, ijtimoiylashuvi, pedagogik kompetensiyalarining rivojlanishi hamda professional identifikatsiyasining tarkibiy qismi sifatida talqin qilindi. Nazariy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, kasbiy moslashuv pedagogik ta’limning yakuniy natijasi emas, balki uzluksiz va bosqichma-bosqich amalga oshadigan jarayon hisoblanadi.

Empirik tadqiqot natijalari esa ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini amaliy jihatdan tasdiqladi. Tajriba guruhidagi talabalar kasbiy motivatsiya, pedagogik kompetensiya, refleksiv faoliyat va kommunikativ ko‘nikmalar bo‘yicha nazorat guruhiga nisbatan yuqori natijalarga erishdi. Bu esa tashkiliy-pedagogik mexanizmlar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni kasbiy moslashuvni sezilarli darajada tezlashtirishini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalariga tayangan holda quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

kasbiy moslashuv bo‘lajak o‘qituvchining pedagogik faoliyatga tayyorgarligini belgilovchi asosiy omillardan biridir;

pedagogik ta’lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasi moslashuv samaradorligini oshiradi;

mentorlik, refleksiv faoliyat va amaliy mashg‘ulotlar kasbiy moslashuvning eng samarali mexanizmlari hisoblanadi;

shaxsga yo‘naltirilgan, kompetensiyaviy va faoliyatga asoslangan yondashuvlar kasbiy moslashuvni ta’minlashda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi;

bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy o‘zini anglash darajasi ularning professional muhitga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga bevosita ta’sir ko‘rsatadi;

ishlab chiqilgan metodika pedagogik ta’lim tizimiga joriy etilganda o‘qituvchilar tayyorlash sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirishning tashkiliy-pedagogik asoslarini takomillashtirish pedagogik ta’lim samaradorligini oshirish, pedagogik faoliyatga tayyor kadrlarni shakllantirish va ta’lim tizimining barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Fayzullayev, M., & Dexqonov, T. (2025). OILA PSIXOLOGIYASI: FARZAND TARBIYASIDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING AHAMIYATI. *Молодые ученые*, *3*(24), 98-101.
2. Fayzullayev, M., Xamraqulov, M., & Lutfiddinov, M. (2025). O ‘SMIRLIK DAVRIDA KOGNITIV RIVOJLANISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR. *Наука и технология в современном мире*, *4*(17), 22-25.
3. Mirzamurodovich, F. M. (2025). PSYCHOLOGICAL LITERACY IN ADOLESCENTS AS A FACTOR OF SOCIALIZATION. *SHOKH LIBRARY*, *1*(12).
4. Mirzamurodovich, F. M. (2024, October). O ‘SMIRLARDA PSIXOLOGIK SAVODXONLIKNI ANIQLASHDA KORRELATSION TAHLIL. In *Russian-Uzbekistan Conference* (Vol. 1, No. 1).
5. Fayzullayev, M. M. (2023). PSYCHOLOGICAL LITERACY AND ITS ASSESMENT OF IN YOUTH. *Educational Research in Universal Sciences*, *2*(6), 170-172.
6. Mirzamurodovich, F. M. (2023). CONCEPTS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL LITERACY IN CONTINUOUS EDUCATION. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, *2*(5), 495-497.
7. Fayzullayev, M. (2023). O ‘SMIRLARDA PSIXOLOGIK SAVODXONLIK KONSTRUKSIYALARI. *Академические исследования в современной науке*, *2*(19), 129-133.
8. Fayzullayev, M. (2024). INTRODUCING PSYCHOLOGICAL LITERACY. *Академические исследования в современной науке*, *3*(22), 32-35.
9. Fayzullayev, M. M. (2022). DISCRIMINATION IS A VIOLATION OF HUMAN RIGHTS AND IS A PROBLEM FOR STUDENTS, ESPECIALLY IN TIMES OF PSYCHOLOGICAL CHANGE. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING*, *1*(4), 429-431.
10. Fayzullayev, M. ., Xamraqulov, M., & Lutfiddinov , M. (2025). O‘SMIRLIK DAVRIDA KOGNITIV RIVOJLANISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR. Наука и технология в современном мире, 4(17), 22–25. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/zdift/article/view/113440
11. Nortoji Jumaevich Eshnev, & Mirzaodil Mirzamurodovich Fayzullayev (2021). DISCRIMINATION IN EDUCATION. Academic research in educational sciences, 2 (CSPI conference 1), 550-553.
12. Fayzullayev , M. (2025). PSIXOLOGIK MASLAHAT VA KOUCHING FANINING HOZIRGI KUNDAGI O‘RNI VA DOLZARBLIGI. Наука и инновация, 3(24), 175–178. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/scin/article/view/113397
13. Fayzullayev, M. ., Xamraqulov, M., & Lutfiddinov , M. (2025). O‘SMIRLIK DAVRIDA KOGNITIV RIVOJLANISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR. Наука и технология в современном мире, 4(17), 22–25. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/zdift/article/view/113440
14. Fayzullayev, M. ., Xamraqulov, M., & Lutfiddinov , M. (2025). O‘SMIRLIK DAVRIDA KOGNITIV RIVOJLANISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR. Наука и технология в современном мире, 4(17), 22–25. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/zdift/article/view/113440
15. Психологические факторы, определяющие развитие психологической грамотности в подростковом возрасте. (Файзуллаев Мирзаодил Мирзамуродович, пер.). (2025). Партнерские конференции Международного научного журнала Research Focus, 1(1), 243-249. https://refocus-conferences.uz/index.php/PCISJRF/article/view/321
16. Eshnev, N. J., & Fayzullayev, M. M. (2021). DISCRIMINATION IN EDUCATION. *Academic research in educational sciences*, *2*(CSPI conference 1), 550-553.
17. Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich. (2026). STRESS RESILIENCE AS A PERSONAL DETERMINANT OF PSYCHOLOGICAL LITERACY. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 13(01), 348–354. Retrieved from https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/4753

18. Fayzullaev Mirzaodil Mirzamurodovich. (2026). STRESS TOLERANCE IS A PERSONAL FACTOR THAT DETERMINES THE LEVEL OF PSYCHOLOGICAL LITERACY. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 13(01), 375–381. Retrieved from https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/4760

19. Mirzamurodovich, F. M. (2026). Teacher at the Department World Languages of Kokand University. *Shokh Articles Library*, *1*(1), 348-354.

20. Mirzamurodovich, F. M. (2026). O ‘SMIRLARDA PSIXOLOGIK SAVODXONLIK SHAKLLANISHINING MOTIVATSION OMILLARI VA IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI. *SHOKH LIBRARY*, *1*(1).

21. Mirzamurodovich, F. M. (2025, December). PSIXOLOGIK SAVODXONLIKNI O ‘SMIRLIK DAVRIDA RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI. In *Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus* (Vol. 1, No. 1, pp. 243-249).

22. Mirzamurodovich, F. M. (2025). INKLYUZIV TA'LIMGA MUHTOJ BOLALARDA PSIXOLOGIK SAVODXONLIKNING NAMOYON BO ‘LISHI. *Research Focus*, *4*(Special Issue 2), 489-494.

23. Azimjanovich, J. S. (2026, January). ENHANCING EDUCATIONAL AND ETHICAL VALUES OF PRE-SERVICE TEACHERS IN A DIGITAL EDUCATION CONTEXT. In *London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation (LIMCMRI)* (Vol. 3, No. 2, pp. 453-457).

24. Azimjanovich, J. S. (2026, January). DEVELOPING EDUCATIONAL AND MORAL VALUES OF FUTURE TEACHERS IN A DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT. In *International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations (ICMSI)* (Vol. 1, No. 2, pp. 52-55).

25. TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING PERSONAL AND SOCIAL COMPETENCIES OF FUTURE EDUCATORS IN THE CONTEXT OF DIGITAL EDUCATION (Jamaldinov Sarvar Azimjanovich, Trans.). (2026). *London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation (LIMCMRI)*, *3*(2), 241-244. https://worldsiencepub.com/index.php/lmc/article/view/4467

26. Azimjanovich, J. S. (2025, December). RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA PEDAGOGIK TARBIYA JARAYONINING METODIK YANGILANISHLARI. In *Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus* (Vol. 1, No. 1, pp. 265-271).

27. Azimjanovich, J. S. (2025). RAQAMLI TA’LIM SHAROITIDA TARBIYAVIY FAOLIYATNING O ‘ZIGA XOS JIHATLARI. *Shokh Articles Library*, *1*(1).

28. Jamaldinov, S. A. (2024). THE ROLE OF THE FAMILY IN FORMING ENTREPRENEURIAL MOTIVATION. *Educational Research in Universal Sciences*, *3*(4), 404-409.

29. Azimjanovich, J. S. (2025). MAKTAB VA MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA INKLYUZIV TA’LIMNI TASHKIL ETISH. *Research Focus*, *4*(Special Issue 2), 249-256.

30. Azimjanovich, J. S. (2025). DIGITAL UPBRINGING CONCEPTS IN INTERNATIONAL PRACTICE. *SHOKH LIBRARY*, *1*(11).

31. Azimjanovich, J. S. (2024). OILA MUHITIDA TADBIRKORLIK KO ‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI. *ZAMONAVIY TA'LIMDA FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR JURNALI*, *2*(17), 111-122.

32. Anvarovna, A. J. S. (2024). OLIY TA’LIM CHET TILI O'QITUVCHILARINING SOTSIAL-EMOTSIONAL KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISHDAGI METODOLOGIK ASOS. *ZAMONAVIY TA'LIMDA FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR JURNALI*, *2*(20), 159-164.

33. Anvarovna, A. J. S. (2024). OLIY TA’LIM CHET TILI O'QITUVCHILARINING SOTSIAL-EMOTSIONAL KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISHDAGI NAZARIY

TAHLIL. *ZAMONAVIY TA'LIMDA FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR JURNALI*, *2*(20), 150-158.

34. Anvarovna, A. J. S., & Komiljonovna, K. D. (2025). INKLUZIV TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKT VA VIRTUAL REALLIK TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH. *Research Focus*, *4*(Special Issue 2), 107-112.

35. Anvarovna, A. S. (2025). Pedagogical and Psychological Factors Determining the Effectiveness of the Social-Emotional Competence of a Foreign Language Teacher in Higher Education. *American Journal of Open University Education*, *2*(9), 54-59.

36. Umirovich, A. O., & Anvarovna, A. S. (2023). Views of thinkers on issues of family and family relations. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, *2*(5), 508-511.

37. Ataxo'Jayeva, S. A. (2023). O 'qituvchilarining sotsiolingvistik xususiyatlari. *Academic research in educational sciences*, *4*(TMA Conference), 111-115.

38. Atakho'jayeva, S. A. (2025, October). Ways To Form The Social-Emotional Competence Of A Foreign Language Teacher In The Conditions Of Digital Education. In *International Conference on Global Trends and Innovations in Multidisciplinary Research* (Vol. 1, No. 4, pp. 75-80).

39. Atakhujaeva, S. A. (2022). DIAGNOSIS OF ADOLESCENTS'UNDERSTANDING OF MORAL AND LEGAL FORMS. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING*, *1*(4), 317-319.

40. Ataxo'jayeva, S. (2022). SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR AND ITS ESSENCE.